

27. "Avtotsyvilka v DIYI." Motor (Transport) Insurance Bureau of Ukraine, www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/158143/. Accessed 02 May 2022.
28. "Digital passports, COVID-certificates, eSupport: 100 victories DIYI and Mincifri." Government services online, diia.gov.ua/news/cifrovi-pasporti-sovid-sertifikati-yepidtrimka-100-peremog-diyi-ta-mincifri. Accessed 02 May 2022.

УДК 338.246.025.2

doi: 10.15330/apred.2.18.158-177

Жаворонок А.В.

СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Національний університет
«Чернігівська політехніка»,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра теоретичної та прикладної економіки,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, .
14035, Україна,
тел.: +380462230007,
e-mail: a.zhavoronok@chnu.edu.ua,
ORCID ID: 0000-0001-9274-8240

Анотація. В наш час держава та фінансово-кредитні інститути стали приділяти більше уваги вирішенню проблем малого бізнесу і наслідок впливу держави на процес становлення даного підприємництва став більш відчутнішим. Актуальність даної теми визначена необхідністю вирішення значного переліку проблем та ліквідації перешкод на шляху отримання банківського кредиту для забезпечення нормального рівня їх функціонування бізнесу. Створення системи результативних, взаємовигідних відносин комерційних банків та малого бізнесу з приводу фінансово-кредитного забезпечення повинно стати основною нормою цивілізованого вітчизняного ринкового господарства. Мета статті полягає у розвитку напрямів удосконалення ринку кредитування малого бізнесу на основі новітніх банківських технологій, а також ідентифікації та впровадженні в кредитний процес вітчизняних комерційних банків пропозицій щодо його активізації і визначення його ролі у розвитку національної економіки. Для досягнення поставленої мети використано загально наукові та специфічні методи дослідження: описовий, статистичний, структурний, монографічний методи, а також аналітичний метод. Як показало дослідження, на сьогоднішній день проблеми при взаємодії малих фірм і банків перешкоджають ефективному співробітництву економічних агентів, що розглядаються, і призводять до «замкнутого кола», в якому недостатність розвитку сектора малого бізнесу та його неефективність тягне за собою небажання банків кредитувати малий бізнес через високі кредитні ризики. Це, у свою чергу, не дозволяє сектору малого бізнесу наростити обсяг кредитів та отримати необхідні фінансові ресурси для розвитку, що посилює гостроту цих проблем. В результаті бар'єр між банками і малим бізнесом продовжує зростати, про що свідчить зниження обсягів кредитування малих підприємств, зростання проблемної заборгованості банків, збільшення числа банкрутств малого бізнесу тощо. Разом з цим відбувається наростання взаємної емпатії між банками та МБ. Банки розглядають роботу з малими фірмами, як клопітку і, як правило, яка породжує масу проблем у вигляді неповернення кредиту чи проблемної заборгованістю. Для банку набагато простіше та ефективніше забезпечити кредитом одне велике підприємство, ніж обслуговувати кілька сотень малих. Наукова новизна полягає у виявленні основних проблем сталого розвитку ринку кредитування малого і бізнесу в Україні та розробці і практичному впровадженні напрямків їх удосконалення через призму вдосконалення внутрішніх механізмів кредитування та інституційних умов

функціонування малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, банківський кредит, банківське кредитування, державне регулювання, національна економіка.

Zhavoronok A.V.

CURRENT STATE OF SMALL BUSINESS CREDITING AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Chernihiv Polytechnic National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Theoretical and Applied Economics,
Shevchenko str., 95, Chernihiv,
14035, Ukraine,
tel.: +380462230007,
e-mail: a.zhavoronok@chnu.edu.ua,
ORCID ID : 0000-0001-9274-8240

Abstract. Nowadays, the state and financial and credit institutions have begun to pay more attention to solving the problems of small business and the impact of state influence on the formation of this business has become more noticeable. The urgency of this topic is determined by the need to solve a significant list of problems and eliminate obstacles to obtaining a bank loan to ensure the normal level of their business. Creating a system of effective, mutually beneficial relations between commercial banks and small businesses in terms of financial and credit security should become the main norm of a civilized domestic market economy. The purpose of the article is to develop ways to improve the market for small business lending based on the latest banking technologies, as well as to identify and implement in the lending process of domestic commercial banks proposals for its activation and determine its role in the national economy. To achieve this goal, general scientific and specific research methods were used: descriptive, statistical, structural, monographic methods, as well as analytical methods. According to the study, today the problems in the interaction of small firms and banks hinder the effective cooperation of economic agents under consideration, and lead to a "vicious circle" in which the lack of development of the small business sector and its inefficiency leads to reluctance of banks to lend to small businesses. high credit risks. This, in turn, does not allow the small business sector to increase the volume of loans and obtain the necessary financial resources for development, which exacerbates these problems. As a result, the barrier between banks and small businesses continues to grow, as evidenced by a decrease in lending to small businesses, an increase in bad debts of banks, an increase in the number of bankruptcies in small businesses and more. At the same time, there is a growing mutual empathy between banks and the World Bank. Banks consider working with small firms as a hassle and, as a rule, which creates a lot of problems in the form of non-repayment of credit or problem debt. It is much easier and more efficient for a bank to provide credit to one large enterprise than to serve several hundred small ones. The scientific novelty is to identify the main problems of sustainable development of the small and business lending market in Ukraine and the development and practical implementation of their improvement through the prism of improving internal lending mechanisms and institutional conditions for small business.

Keywords: small business, bank credit, bank lending, government regulation, national economy.

Вступ. Малий бізнес є однією з найважливіших елементів ринкового господарства поряд із великим бізнесом, адже сприяє вирішенню економічних, соціальних, науково-технічних проблем в усіх секторах економіки, досить швидко забезпечує зайнятість населення, розширює асортимент та підвищує якість товарів, робіт та послуг. Малий бізнес надає економіці гнучкість, мобільність, маневреність, сприяє підвищенню рівня національного добробуту, розширює бази оподаткування регіональних і місцевих бюджетів, пом'якшує гостроту соціально-економічних наслідків ринкових реформ. Малий бізнес є не тільки істотною складовою і масовою базою ринкового господарства,

а ще й невід'ємним елементом конкурентного механізму, максимально гнучкою, ефективною і прозорою в силу своїх розмірів формою господарювання. Даний бізнес мобілізує фінансові і виробничі ресурси населення, він може виступити серйозним засобом подолання кризових явищ в економіці і її стабілізації.

В наш час держава та фінансово-кредитні інститути стали приділяти більше уваги вирішенню проблем малого бізнесу і наслідок впливу держави на процес становлення даного підприємництва став більш відчутнішим. Представники малого бізнесу зі свого боку стали з меншою недовірою і скептицизмом ставитися до дій таких структур в плані підтримки. Все це передбачає, що малий бізнес представляє чималий інтерес як предмет програми кредитних ресурсів, а також як споживач різних роздрібних послуг комерційного банку.

Банківський сектор приймає активні дії в сфері кредитування малого бізнесу і є основним джерелом позикових коштів. Посилення позицій даного бізнесу в економіці регіонів також має важливе значення і для банківського сектора, для розширення сфери застосування капіталу, бізнесу кредитних організацій, для диверсифікації ризиків і зниження залежності банку від обмеженого кола великих клієнтів.

Однією з причин, що ускладнюють доступ суб'єктів малого бізнесу до фінансових ресурсів, є високий рівень процентної ставки за банківськими кредитами, який навіть при створенні системи гарантій може бути непосильним окремих категоріям суб'єктів підприємництва. Для таких підприємств може бути використаний такий спосіб державної підтримки, як субсидування процентної ставки за банківськими кредитами. При використанні цієї схеми малий бізнес, отримавши кредит в комерційному банку на ринкових умовах, має право на отримання компенсації частини відсоткової ставки за рахунок коштів бюджету або фонду підтримки малого підприємництва.

Сьогодні особливо виробничі галузі малого бізнесу і мала інноваційна діяльність розвиваються поки не в достатній мірі. Пов'язано це з тим, що для їх розвитку необхідні довгострокові і порівняно недорогі кредитні ресурси, оскільки більшість суб'єктів малого бізнесу відчувають гостру потребу в оновленні обладнання, придбання нових і сучасних технологій і задовольнити такі потреби сьогодні можуть лише комерційні банки та їх система кредиту.

Актуальність даної теми визначена необхідністю вирішення значного переліку проблем та ліквідації перешкод на шляху отримання банківського кредиту для забезпечення нормального рівня їх функціонування бізнесу. Створення системи результативних, взаємовигідних відносин комерційних банків та малого бізнесу з приводу фінансово-кредитного забезпечення повинно стати основною нормою цивілізованого вітчизняного ринкового господарства.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розвитку напрямів удосконалення ринку кредитування малого бізнесу на основі новітніх банківських технологій, а також ідентифікації та впровадженні в кредитний процес вітчизняних комерційних банків пропозицій щодо його активізації і визначення його ролі у розвитку національної економіки.

Результати. У сучасній світовій економіці інновації є головним чинником конкурентоспроможності та сталого економічного розвитку. Від здатності держави здійснювати ефективну інноваційну політику залежить місце країни на міжнародній арені і добробут її громадян.

У розвинених країнах малий бізнес (далі – МБ) вносять істотний внесок в інноваційний розвиток національної економіки, використовуючи свої конкурентні переваги в гнучкості та оперативності прийнятих рішень. В Україні їх потенціал в значною мірою не реалізований. Однак, як показує світовий досвід, мале і середнє підприємництво може внести більший внесок в інноваційний розвиток економіки нашої

країни. Більш того, на думку деяких економістів, саме малий і середній бізнес покликаний стати локомотивом модернізації української економіки і забезпечити подолання кризової смуги в її розвитку. У зв'язку з цим важливо визначити, яку роль покликаний зіграти малий і середній бізнес на тому етапі економічних перетворень, які мають бути в українській економіці. Виходячи з цієї ролі повинна бути вироблена економічна політика щодо МБ.

Ми вважаємо, що МБ є механізмом реалізації ризикової виробничо-економічної діяльності, заснований на прояві особистої ініціативи і розрахований на систематичне отримання прибутку від виробництва і реалізації товарів, робіт та послуг, він є локомотивом української економіки та одним з ключових елементів ринкової економіки, що впливає на темпи економічного зростання і структуру ВВП. Крім того, МБ відіграє значну роль в забезпеченні рівноваги між ринковою ефективністю і вирішенням соціальних завдань, а на регіональному рівні – в зниженні рівня безробіття, зростання доходів населення, збільшення надходжень до бюджету.

Ознаки підприємницької діяльності представлено на рис. 1.

Рис. 1. Ознаки, що характеризують підприємницьку діяльність

*Джерело: складено на основі [2; 4]

Fig. 1. Signs that characterize entrepreneurial activity

На сьогоднішній день зміна економічних умов модифікує основні риси МБ, породжує нову оцінку ролі і місця бізнесу в соціально-економічному розвитку суспільства, що особливо актуально для підприємств в сфері послуг.

МБ становить 1/6 виробничих потужностей в країні, що є результатом автоматизації та механізації існуючого виробництва, впровадження нових технологій виробництва, розширення асортименту продукції. Четверта частина інвестиційних потоків, спрямованих на заміну зношеного обладнання та устаткування, була інвестована в малі підприємства. Крім того, 6% нових робочих місць було створено на підприємствах цього сектора економіки.

Визнана роль МБ в створенні нових робочих місць, в основному в сфері послуг. Це підприємства забезпечили зростання зайнятості населення в останні десятиліття. МБ забезпечує соціальну і політичну стабільність, здатний пом'якшувати наслідки структурних змін, швидше адаптується до потреб ринку, вносить значний вклад в регіональний розвиток, конструює і використовує технічні і організаційні нововведення.

На поточній стадії розвитку економіки України роль МБ значно збільшується. Це пояснюється такими особливостями і функціями, як:

- 1) функціонування на локальному ринку;
- 2) більш швидка пристосованість до умов місцевого господарювання, оборотність основного капіталу і ресурсів, а також менша величина необхідного початкового інвестування в порівнянні з великим підприємництвом;
- 3) висока швидкість реагування на стан ринку і переваги споживачів, можливість в короткі терміни вводити зміни в хід виробництва і сам продукт в залежності від

внутрішніх і зовнішніх чинників;

- 4) безпосередній зв'язок зі споживачем;
- 5) вузька спеціалізація на певних сегментах ринку товарів і послуг;
- 6) забезпечення мобільності і здатності швидкої адаптації до технологічних змін.

Ще одним значним чинником розвитку економіки служить внесок малого і середнього бізнесу в зайнятість країни. Згідно з даними Державної служби статистики, в 2017 році середня частка чисельності працівників, зайнятих в малому і середньому підприємстві, склала 40%, а з урахуванням зовнішніх сумісників 75% (в ЄС цей показник коливається від 55% до 81%), таким чином, забезпечуючи досить велику частку робочих місць. Приблизно 78,4% робочих зайнято на малих підприємствах в сфері обробного виробництва, торгівлі, операціях з нерухомістю та в сільському господарстві.

Середні підприємства переважають у капіталомістких секторах, таких як страхування, банківська діяльність і транспорт. Внаслідок цього можна зробити висновок про спрямованість: МБ домінує в обробній промисловості і торгівлі, в той час як велике підприємство бере на себе види діяльності, що вимагають великих капіталовкладень. Дискусійним і суперечливо відрегульованим в законодавстві питанням залишається критерій віднесення підприємства до категорії малого та середнього. Самим широко використовуваним критерієм є чисельність співробітників, диференційована за галузями.

При визначенні критеріїв приналежності підприємств до категорії малого чи середнього бізнесу, необхідно враховувати особливості діяльності різних господарюючих суб'єктів на основі їх галузевої спрямованості, умов експлуатації та економічного змісту їх діяльності.

Для класифікації організації як МБ у системі фінансових відносин, більш доцільно застосовувати диференційовані показники на основі економічного змісту діяльності. На наш погляд, введення в науковий обіг і практику управління визначення критерію «економічний зміст діяльності МБ» дозволить диференційовано, з урахуванням різних умов економічного розвитку, а також особливостей функціонування в різних секторах економіки адекватно характеризувати суб'єкти малого та середнього бізнесу.

Функціонування МБ в Україні визначена Конституцією України, ГКУ, ЦКУ, ПКУ та іншим законодавством. Тільки з прийняттям Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», встановлено трактування суб'єктів мікро-підприємництва та малого та великого підприємства.

МБ стає невід'ємною ланкою в структурі суспільного відтворювального процесу, без якого неможливо забезпечити успішний соціально-економічний розвиток суспільства і зростання ефективності виробництва

Однак, незважаючи на позитивні впливи МБ на економіку, відзначимо його відставання від зарубіжних країн за показниками наповнення бюджету, підвищення добробуту суспільства, генерації інновацій та інвестицій. Становище загострюється високим ступенем ризику, схильністю МБ до банкрутства, некомпетентністю менеджерів, відсутністю соціального захисту зайнятих та використання неформальної зайнятості, складністю доступу до фінансових ресурсів, наукових розробок, використанням тіньових ресурсів, залежністю від великих підприємств і держави.

Вважаємо, що коренем даної проблеми є формальний характер державної підтримки МБ, а економічні перешкоди, адміністративні труднощі, ПКУ та знятий з розгляду Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» не стимулюють розвиток бізнесу. За таких обставин складно говорити про розвиток МСБ як стратегічний напрям

економічної політики.

Вважаємо, що основними причинами перешкод розвитку МСБ в Україні, є нестача внутрішніх фінансових ресурсів та складність доступу до зовнішніх джерел фінансування. Для глибокого розуміння їх сутності дослідимо, які фінансові ресурси у своїй діяльності використовує МБ (рис. 2).

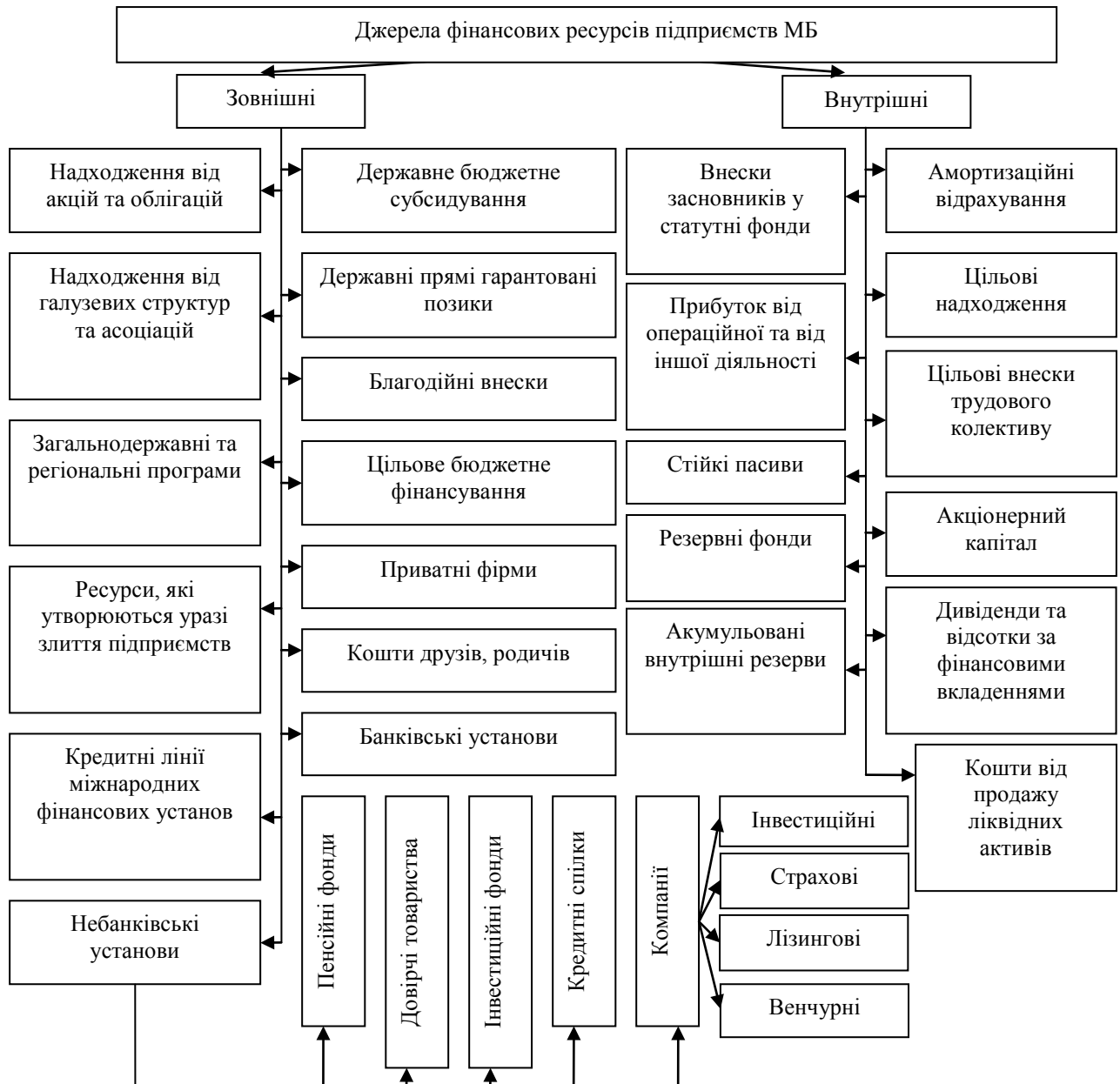

Рис. 2. Джерела фінансових ресурсів підприємств МБ

Джерело: складено на основі [1; 3; 5; 6]

Fig. 2. Sources of financial resources of SB enterprises

Фінансування МСБ в Україні здійснюється в першу чергу за рахунок реінвестування власних прибутків, заощаджень, коштів родичів і друзів та за рахунок отримання кредиту, зокрема, банківського. МСБ використовує і споживче кредитування, адже механізм його отримання набагато простіший.

Проте, незважаючи на існуючу систему органів фінансового забезпечення, МБ зіштовхується із значними труднощами залучення кредитних коштів. На обмеження

кредитування суб'єктів МБ в Україні впливають декілька чинників як з боку попиту, так і з боку пропозиції. Зокрема, в сучасних умовах ведення бізнесу в Україні склалася банко-центрична модель фінансування МБ, за якої головна роль належить банківським установам.

Загалом, проблеми доступу МСБ до фінансового забезпечення необхідно аналізувати комплексно, з урахуванням факторів попиту і пропозиції (рис. 1.4).

Представивши сутність та проблеми фінансового забезпечення МБ в Україні, необхідно відзначити, що в сучасних умовах господарювання МБ є двигуном української економіки і з цією метою вже закладено основи системи його фінансового забезпечення.

Рис. 3. Проблеми доступу МБ до фінансування з урахуванням факторів попиту і пропозиції

*Джерело: складено на основі [7; 8; 10]

Fig. 3. Problems of SB access to financing taking into account supply and demand factors

Поряд з тим банківська система не в змозі в повній мірі задовольнити попит суб'єктів МСБ у кредитних ресурсах у зв'язку з рядом причин. Крім того, повноцінно не функціонує система державної підтримки, а діючі форми висувають перед МБ такі вимоги, більшість з яких є не прийнятними. Поряд з тим існує перелік факторів, які звужують можливість МБ використовувати фінансові ресурси вітчизняної небанківської системи.

Для подолання зазначених труднощів необхідно удосконалити нормативно-правову базу фінансового забезпечення МБ, здійснювати пошук нових джерел фінансування, а також стимулювати процеси взаємного фінансування суб'єктами МБ один одного у формі фондів взаємного фінансування на умовах кредитної кооперації. Життєво необхідно удосконалити систему фінансово-кредитних установ з різними організаційно-правовими особливостями та механізмами функціонування, яка б функціонувала за спільною метою – ефективного фінансового забезпечення МСБ. Важливим повинно стати підвищення кредитної та бізнес-культури суб'єктів МСБ, а тут все залежить від ініціатив держави щодо виведення бізнесу з «тіні» та ліквідації корумпованості економіки, розробка та реалізація спеціальних інвестиційних програм зовнішніх та внутрішніх запозичень МСБ.

На сьогоднішній день МБ є не лише найважливішим сектором економіки, а й

значною складовою промислового виробництва. У багатьох розвинених країнах малі та середні підприємства є невід'ємною частиною національної економіки. Саме у промисловому сегменті малого бізнесу спостерігається найбільше відставання України від країн із розвинутою ринковою економікою, адже роль малих підприємств у промисловому секторі економіки винятково велика: вони можуть дати імпульс у розвиток виробничого сектора країни, забезпечити додаткові робочі місця, активізувати сучасні інновації та технології, стати основою імпортозаміщення, а також «демонструвати роль конкуренції економіки».

Досить поширеною ситуацією для бізнесу є факт істотного погіршення економічного становища малої фірми, яка взяла банківський кредит. І причиною цього можуть бути не лише умови її кредитування, а й різні непередбачені обставини – зміна макроекономічної ситуації, дії конкурентів, слабе становище фірми на локальному ринку, різке падіння попиту продукцію тощо, що супроводжується необхідністю повернення банку запозичених коштів. Тому у сучасних умовах банки оцінюють ризики кредитування малих підприємств як надзвичайно високі, що потребує їх компенсації шляхом підвищення ставки відсотка, і що негативно впливає на динаміку обсягів кредитування сектора МБ. Таким чином, у банків відсутні і стимули для залучення підприємств малого бізнесу, та довіра до цього сегменту клієнтів. З іншого боку, є малі підприємства, які потребують доступних кредитних ресурсів, але не можуть їх отримати через високі ставки відсотків і, як правило, не довіряють банківським структурам, які домінують над ринком кредитних послуг і здатних в односторонньому порядку змінити умови кредитування. У зв'язку з цим важливим напрямом активізації взаємодії банківського та підприємницького секторів є такі інституційні форми ведення бізнесу, які ґрунтуються на принципі співпраці.

На основі даних, які оприлюднює НБУ, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а також даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань розглянемо аналіз динаміки чисельності суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні (табл. 1)

Таблиця 1

Аналіз динаміки чисельності суб'єктів МБ України в загальній структурі МСБ за 2018-2020 роки

Table 1

Analysis of the dynamics of the number of subjects of the SB of Ukraine in the general structure of SMB for 2018-2020

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення звітного періоду (+, -) від	
				2018 року	2019 року
Всього суб'єктів МСБ, з них (од.):	6559565	6916781	7062753,0	503188,0	145972,0
середній бізнес	16895	18507	18290	1395,0	-217,0
малий бізнес	3305968	3483628	3554530,0	248562,0	70902,0
мікро- бізнес	3236702	3414646	3489933,0	253231,0	75287,0
Кількість зайнятих працівників, з них (тис. ос.):	9991,2	10578,7	10456,7	465,5	-122,0
середній бізнес	2784,5	3089,7	3123,2	338,7	33,5
малий бізнес	4173,7	4320	4234,0	60,3	-86,0
мікро- бізнес	3033	3169	3099,5	66,5	-69,5

*Джерело: складено на основі [9]

Згідно інформації, Єдиного державного реєстру юридичних осіб (ЄДРПОУ),

фізичних осіб – підприємців (ФОП), громадських формувань та ДСС України [62] станом на 1 січня 2020 року (зведені дані за 2020 рік, які ще не оприлюднені) в Україні зареєстровано понад 6 млн. суб'єктів малого і середнього бізнесу із загальною чисельністю працівників понад 10,45 млн. осіб, тобто в цій сфері працює більше 25% загального числа зайнятих. За 2018 та 2020 роки кількість малих, а також середніх підприємств значно зменшилася, а от чисельність їх працівників за підсумками 2019 року зросла лише на 0,4% (табл. 2.1). Отже, як бачимо чисельність МБ в загальній структурі становить в 2018 році 50,4 %, 2019 рік – 50,4, а в звітному році вона становила 50,3%, що є досить значною в загальній структурі чисельності працівників. Розглянемо також, обсягів виручки від реалізації МБ у вітчизняному МСБ (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз динаміки обсягів виручки від реалізації суб'єктів МБ України в загальній структурі МСБ за 2018-2020 роки

Table 2

Analysis of the dynamics of revenues from the sale of entities of the SB of Ukraine in the overall structure of SMB for 2018-2020

млн. грн.

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення звітного періоду (+, -) від	
				2018 року	2019 року
Всього суб'єктів МСБ, з них:	43329556,7	8323257,2	9087949,9	-34241606,8	764692,7
середній бізнес	39540178,5	4194484,1	4384676,2	-35155502,3	190192,1
малий бізнес	2496947,7	2698213,4	3051233	554285,3	353019,6
мікро- бізнес	1292430,5	1430559,7	1652040,7	359610,2	221481

*Джерело: складено на основі [9]

Так, з точки зору обсягів виручки від реалізації особлива роль у вітчизняному МСБ займає середній бізнес, а саме в 2020 році – 48,2% (табл. 2.2) [62]. Щодо ролі МБ то – обсяг виручки від реалізації у вітчизняному МСБ в 2020 році складав – 33,6 %, що у 2020 році склав 4,38 трлн. грн., який збільшившись в порівнянні з показниками 2019 року на 24,9%. Виручка малого бізнесу оцінюється в 3,05 трлн. грн., яка збільшилася в порівнянні з показниками 2018 та 2019 років на 22,2% та 13,1% відповідно. Сукупний оборот сегмента мікро- бізнесу досягає 1,65 трлн. грн., а приріст у порівнянні з 2018 та 2019 роками 27,1% та 15,5%.

Важливим у розвитку МБ – є обсяг створеної доданої вартості та її участі у створенні національного доходу. Так, розглянемо основні показники участі МБ у створенні доданої вартості в загальній структурі та за галузями господарської діяльності представлено у табл. 3.

Аналіз динаміки створеної доданої вартості суб'єктами МБ України в загальній структурі МСБ за 2018-2020 роки

Table 3

Analysis of the dynamics of value added created by the subjects of the SB of Ukraine in the overall structure of SMB for 2018-2020

Показники	2018 рік	2019 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) від базового	
			млн. грн.	%
Всього, млн. грн.	1580453,5	1966366	385912,5	24,4
Середній бізнес, млн. грн.	956970,8	1175647,0	218676,2	22,9
у % до загальної доданої вартості відповідного виду діяльності	60,6	59,8	-0,8	-1,3
Малий бізнес, млн. грн.	458508,7	569026,4	110517,7	24,1
у % до загальної доданої вартості відповідного виду діяльності	29,0	28,9	-0,1	-0,3
З нього мікро- бізнес, млн. грн.	164974	221692,6	56718,6	34,4
у % до загальної доданої вартості відповідного виду діяльності	10,4	11,3	0,9	8,7

*Джерело: складено на основі [9]

Щодо, аналізу даних табл. 3, бачимо зростання ролі доданої вартості, яка виробляється суб'єктами МБ в загальній структурі МСБ. Як бачимо, найбільший вплив у даному процесі чинить середній бізнес. Але, у 2019 році частка малого бізнесу нарощує суму доданої вартості (приріст у 2019 році становив 24,1%), в звітному році вона становила – 28,6% в загальній структурі. Також, варто виділити позитивну тенденцією в зростанні участі у доданій вартості країни – мікро-бізнесу, питома вага якого у звітному році становила 11,3%, що на 8,7% більше за відповідні показники 2018 років. Нажаль, за відсутності даних по 2020 році не можемо проаналізувати дані показники.

Варто відзначити, що перспективи малого бізнесу в Україні сьогодні визначаються Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» [74] та Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» від 22.03.2012 р. № 4618-VI [6]. Планується, що у найближчі п'ять років внесок малого і середнього бізнесу у ВВП України повинен перевищити 25%, а число робочих місць збільшитися в невеликих компаніях до 15 млн.

Щоб досягти цих показників буде здійснено: додаткове фінансування у рамках державних програм підтримки та розвитку МБ, в тому числі і у формі пільгового кредитування, будуть спрощені умови роботи для МБ; будуть максимально спрощені всі процедури створення і ведення власної справи; розширення для МБ доступу на вітчизняний ринок через участь у закупівлях держкомпаній.

Проблемою, є підвищенні ризики кредитування малих підприємств у порівнянні з кредитним великих компаній. Це знаходить своє відображення у вартості кредитно-інвестиційних ресурсів для МБ: кредитна ставка для українських малих фірм перевищує банківський відсоток великого бізнесу на 2–3 п.п. У розвинених країнах із високим рівнем розвитку МБ ця ситуація цілком протилежна.

Проблема доступності зовнішнього фінансування для МБ є одним із основних зовнішніх бар'єрів для їх розвитку, зокрема, постійний пошук урядом макроекономічної стабільності виливається в жорсткі обмеження доступу до фінансових ресурсів для даного бізнесу, а також – високі ставки, заставні вимоги і

незручні терміни повернення. Також, обмежене коло банків, що займаються кредитуванням МБ, що зменшує для підприємців область вибору ними кредитних установ. На сьогоднішній день, ринку кредитування бізнесу переважають великі банки. Лідерами кредитування малого бізнесу останні кілька років є банки з державною участю – АТ «Укрексімбанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «ПриватБанк». Актуальним для МБ є питання: Які реальні процентні ставки за кредитами в національній валюті? Адже, процентні ставки за кредитами в національній валюті в Україні є значними у порівнянні із зарубіжними країнами (офіційні статистичні дані сфери кредитування МСБ подаються НБУ, починаючи з жовтня 2017 року) (табл. 2.4) [65]. Це означає, що банківські ресурси, що залучаються, негативно впливають на прибутковість підприємств із сектора МБ. Таким чином, необхідне використання нових інструментів фінансування малих промислових фірм, що реалізується у тому числі за участю держави, у тому числі – надання гарантій та субсидування ставки відсотка за кредит. Розглянемо динаміку середніх значень ставок кредитування МБ в Україні (табл. 4).

Згідно даних табл. 4, відмічено позитивну динаміку зменшення ставок за кредитами, наданими у національній валюті, особливо для суб'єктів малого бізнесу, що не можна сказати про мікро- бізнес – приріст становив 27,6% звітнього року в національній валюті.

У сучасних умовах існує безліч факторів, що гальмують ефективне функціонування сектора МБ. Основним економічним гальмом є дисбаланс між фінансовими можливостями банків та потребами малих фірм у доступних кредитних ресурсах. Ключовим інституційним фактором є низький рівень взаємної довіри, який зумовлює двосторонню пасивність взаємовідносин та посилює також дію інших негативні фактори. Досвід розвинених країн, де малий бізнес давно та успішно функціонує, підтверджує той факт, що високий рівень довірчих відносин між економічними суб'єктами є найважливішою умовою інтенсифікації їхньої кредитно-інвестиційної діяльності.

Таблиця 4

Аналіз динаміки середніх значень ставок кредитування МБ України в загальній структурі МСБ за 2018-2020 роки

Table 4

Analysis of the dynamics of average values of lending rates of the SB of Ukraine in the overall structure of SMB for 2018-2020

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік		Відхилення звітнього періоду (+,-) від базового			
							2018 рік		2019 рік	
	нац. валюта	ін. валюта	нац. валюта	ін. валюта	нац. валюта	ін. валюта	нац. валюта	ін. валюта	нац. валюта	ін. валюта
Середній бізнес	18,9	11,5	20,7	11,6	14,4	5,5	-4,5	-6	-6,3	-6,1
Малий бізнес	18,7	8	18,7	8,4	10,1	7	-8,6	-1	-8,6	-1,4
Мікро-бізнес	93,6	30,7	66	22,3	97,1	22,7	3,5	-8	31,1	0,4

*Джерело: складено на основі [9]

Особиста і структурна нестійкість малого бізнесу в Україні зумовила його вразливість від негативних наслідків, що виникають, і створила передумови для того,

щоб наслідки COVID-19 набули руйнівного характеру. Карантинні та посткарантинні (обмежувально-ізоляційні) заходи занурили економіку країни в «штучну кому»: різко скоротився як виробничий попит, і попит населення. Відповідно, це негативно позначилося на малих виробничих підприємствах, які працюють або в симбіозі з великими промисловими фірмами, або за умов довгострокових господарських контрактів.

В даний час взаємодія підприємницького та банківського секторів характеризується різкою диспропорцією у джерелах фінансування малих підприємств: на частку банків припадає трохи більше 15% інвестиційних ресурсів, що у 2–2,5 рази менше, ніж за кордоном, а власні та неформальні джерела становлять 70–80%. До найбільш значимих факторів, що гальмують кредитно-інвестиційну діяльність малих підприємств і банків відносяться такі: невідповідність середньої рентабельності підприємства і ставки відсотка, високі ризики неповернення кредиту, неузгодженість між структурою інвестиційної потреби малої фірми і «стандартами» банківських продуктів, інформаційна асиметрія, і т.д.

Малий бізнес – основа ринкової економіки розвинених країн. Важливе місце він займає і в українській економічній політиці, що відображено в основних нормативно-законодавчих документах. Тому у зв'язку з недостатнім розвитком малого бізнесу урядом України у 2017 р. було розроблено «Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року», в якій було сформульовано амбітні цілі щодо його розвитку, а також розглянуто можливості модернізації економіки в цілому на основу прискореного зростання сектора малого підприємництва.

Моніторинг кредитного портфеля МБ, є важливим контролем над показниками простроченої заборгованості, а також рівнем кредитного ризику та середніх залишків строкової позичкової заборгованості за сегментом кредитів даних суб'єктів. МБ знаходиться на неефективній траєкторії розвитку, а малі підприємці стикаються з безліччю проблем, незважаючи на заявлені державою антикризові заходи. Ситуація, що склалася з сектором МБ не дозволяє виконувати призначені йому функції, зокрема: формування конкурентного середовища, розвиток високотехнологічних напрямів економіки, наповнення бюджетів усіх рівнів за рахунок податкових відрахувань, створення робочих місць, формування «середнього» класу тощо. Так, обсяги кредитування МБ – юридичних осіб – підприємців за 2018-2020 роки зменшилися. Його питома вага в загальному обсязі виданих кредитів також знижується з 36,1% до 21,1%, склавши за даними на 1 січня 2020 року 3860,0 млн. грн. проти 6037,0 млн. грн. у 2018 році (табл. 5).

Отже, як бачимо валюта кредитування, для переважної більшості кредитів, наданих МБ – юридичним особам, у 2018-2019 роках була надана у національній валюті – 44,4% та 60,2%, але бачимо також, що частка в іноземній валюті у 2018 році становила – 55,6% та 39,8%, що є досить значною. Щодо мікро- бізнесу, то питому вагу в загальній структурі займає кредити в національній валюті – 93,0% та 90,2%.

Таблиця 5

Аналіз динаміки кредитного портфелю комерційних банків для МБ в загальній структурі МСБ – юридичних осіб в Україні за 2018-2020 роки

Table 5

Analysis of the dynamics of the loan portfolio of commercial banks for SB in the overall structure of SMB - legal entities in Ukraine for 2018-2020

Показники	2018 рік	2019 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) від базового	
			млн. грн.	%
Всього МСБ, в тому числі (млн. грн.):	9222	9577	355	3,8
в національній валюті	6892	7242	350	5,1
в іноземній валюті	2330	2335	5	0,2
Середній бізнес, в тому числі (млн. грн.):	1973	1313	-660	-33,5
в національній валюті	1289	812	-477	-37,0
в іноземній валюті	684	501	-183	-26,8
Малий бізнес, в тому числі (млн. грн.):	1998	1759	-239	-12,0
в національній валюті	888	1059	171	19,3
в іноземній валюті	1110	700	-410	-36,9
Мікро- бізнес, в тому числі (млн. грн.):	2066	1823	-243	-11,8
в національній валюті	1922	1644	-278	-14,5
в іноземній валюті	144	179	35	24,3

*Джерело: складено на основі [9]

Актуально розглянути динаміку кредитного портфелю комерційних банків для МСБ (табл. 6).

Таблиця 6

Аналіз динаміки кредитного портфелю комерційних банків для МБ – фізичних осіб в загальній структурі МСБ України за 2018-2020 роки

Table 6

Analysis of the dynamics of the loan portfolio of commercial banks for SB - individuals in the overall structure of SMB of Ukraine for 2018-2020

Показники	2018	2019	Відхилення звітного періоду (+,-) від базового	
			млн. грн.	%
Всього МСБ, в тому числі (млн. грн.):	5105	6294	1189	23,3
в національній валюті	4554	5880	1326	29,1
в іноземній валюті	551	415	-136	-24,7
Середній бізнес, в тому числі (млн. грн.):	375	397	22	5,9
в національній валюті	302	364	62	20,5
в іноземній валюті	73	33	-40	-54,8
Малий бізнес, в тому числі (млн. грн.):	316	290	-26	-8,2
в національній валюті	186	208	22	11,8
в іноземній валюті	130	82	-48	-36,9
Мікро- бізнес, в тому числі (млн. грн.):	1616	2317	701	43,4
в національній валюті	1414	2255	841	59,5
в іноземній валюті	202	64	-138	-68,3

*Джерело: складено на основі [9]

Аналізуючи дані табл. 6, бачимо частку кредитування МБ – фізичних осіб в загальному обсязі кредитування суб'єктів господарювання в Україні в 2019 року становила 35,6% проти 26,5% у 2018 році, що на 9,1% більше за попередній рік. Це може стверджувати про посилення кредитної політики на користь фізичних осіб-підприємців.

Щодо валюти їх кредитування, то за підсумками звітного року 93,4% складають кредити у національній валюті проти 6,6% – в іноземній. Фізичні особи – підприємці, які у звітному періоді отримали кредитні кошти у національній валюті, 36,8% - суб'єкти мікро- бізнесу, 15,9% – суб'єкти середнього бізнесу та 4,6% – малий бізнес. У 2018 році відповідні показники становили: середній бізнес – 7,3%, малий бізнес – 6,2% та мікро- бізнес – 31,7%. Таким чином, серед суб'єктів МБ – фізичних осіб найбільшими обсягами кредитних коштів у національній валюті користувалися суб'єкти мікро-бізнесу, і бачимо при цьому, що динаміка зростання обсягів кредитування щороку збільшується – з 36,8% у 2018 році до 31,7% – у 2019 році.

В результаті ситуації, що склалася після додаткового кредитування, слід очікувати зростання простроченої заборгованості у банків, що видали кредити МБ, та їх ще більш негативне ставлення до кредитування малого бізнесу в майбутньому.

Таким чином, очікуваними результатами є такі:

- 1) погіршення взаємовідносин між банками та МБ;
- 2) можлива зміна складу позичальників, серед яких все більше переважатимуть клієнти, які мають високу схильність до ризику (або навіть шахраї), оскільки сумнінні позичальники, які тверезо оцінюють негативний вплив високих банківських відсотків на рентабельність свого підприємства, шукатиме доступніші джерела фінансування (наприклад, позики фізичних осіб).

Проведений аналіз ефективності використання позикових коштів свідчить про негативний вплив на ефективність діяльності МБ позикового банківського фінансування, яке надається на поточних умовах. Це означає, що забезпечення МБ доступними кредитно-інвестиційними ресурсами має супроводжуватися субсидуванням ставки відсотка до рівноважного співвідношення між рентабельністю активів та кредитною ставкою, яке може забезпечуватися або державою, або спеціалізованими фондами та організаціями.

Розглянемо динаміку кредитного портфелю комерційних банків за термінами надання МБ, основні їх показники представлені у табл. 7.

Таблиця 7

Аналіз кредитного портфелю комерційних банків за термінами надання МБ в загальній структурі МСБ України за 2018-2020 роки

Table 7

Analysis of the loan portfolio of commercial banks in terms of the provision of SB in the overall structure of SMB of Ukraine for 2018-2020

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) від базового			
							2018	2019	2018	2019
Всього, в тому числі (млн. грн.):	9222	9577	11013	5105	6294	7238	1791	1436	-	-
до 1 року	4940	5554	6387	2441	2800	3220	1447	833	-	-
1-5 років	3402	3248	3735	2288	3229	3713	333	487	-	-
більше 5 років	880	774	890	376	266	306	10	116	-	-

Продовження табл. 7

	юридичні особи			фізичні особи			юридичні особи		фізичні особи	
Середній бізнес, в тому числі:	1972	1314	1511	375	397	456	-461	197	81	59
до 1 року	1117	238	273	201	237	273,0	-844	35	72	36
1-5 років	855	1076	1237	146	154	177,0	382	161	31	23
більше 5 років	0	0	0	28	6	7	0	0	-21	1
Малий бізнес, в тому числі:	1998	1759	2022	316	290	333,0	24	263	17	43
до 1 року	843	1018	1171	102	129	148,0	328	153	46	19
1-5 років	739	398	457	136	115	132,0	-282	59	-4	17
більше 5 років	416	343	394	78	46	52,0	-22	51	-26	6
Мікро-бізнес, в тому числі:	2065	1823	2096	1616	2317	2665,0	31	273	1049	348
до 1 року	533	378	434	507	503	578,0	-99	56	71	75
1-5 років	1155	1075	1236	1022	1760	2024,0	81	161	1002	264
більше 5 років	377	370	425	87	54	62,0	48	55	-25	8

*Джерело: складено на основі [9]

Отже, дані табл. 7, показують, що суб'єкти МСБ як фізичні, так і юридичні особи у 2018-2020 роках використовували переважно короткострокове кредитування терміном до 1 року, зокрема:

1) у 2018 році – кредити до 1 року використовувало 53,0% юридичних осіб – підприємців, від 1 до 5 років – 36,0%, а у 2019 – 58,0% – до року та 33,91% – від 1 до 5 років, у 2020 – 57% – до року та 33,91% – від 1 до 5 років;

2) у 2018 році – кредити до 1 року використовувало 47,8% фізичних осіб – підприємців, від 1 до 5 років – 44,8% та більше 5 років – 7,4%, а от у 2019 – 44,5% – до року, 51,3% – від 1 до 5 років та 4,2% – більше 5 років, так у 2020 – 44,5% – до року, 51,3% – від 1 до 5 років та 4,2% – більше 5 років.

На основі даних табл.2.7 видно, що взаємодія малих підприємств та банків ускладнюється рядом економічних факторів, а саме: високі кредитні відсоткові ставки, недостатні суми та малі терміни кредитів, галузевий дисбаланс, відсутність комплексної підтримки з боку держави та ін. Ризики фінансування фізичних осіб оцінюються як вищі порівняно з великими компаніями, тому вартість кредитних ресурсів їм вища. Те саме стосується і термінів і сум надання позикових коштів: юридичних осіб з більшою ймовірністю отримає необхідне довгострокове фінансування. Умови договорів малих фірм є типовими, а наявного заставного забезпечення часто недостатньо.

Варто також, розглянути динаміку розмірів ставок кредитування суб'єктів МБ, що представлено в табл. 8

Таблиця 8

Аналіз розмірів ставок кредитування суб'єктів МБ в загальній структурі МСБ України за 2018-2020 роки

Table 8

Analysis of the size of lending rates of SB entities in the general structure of SMB of Ukraine for 2018-2020

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) від базового			
	юр. особи			фіз. особи			юр. особи		фіз. особи	
							2018	2019	2018	2019
Всього, з них:	19,9	16,9	13,4	24,2	26,2	23,1	-6,5	-3,5	-1,1	-3,1
у національній валюті	21,3	18,1	14,0	24,3	26,5	23,3	-7,3	-4,1	-1	-3,2
в іноземній валюті	7,4	6,5	4,9	8,5	9,0	8,0	-2,5	-1,6	-0,5	-1
Середній бізнес, в тому числі:	18,1	19,3	13,3	18,4	20,3	16,7	-4,8	-6	-1,7	-3,6
у національній валюті	18,9	20,7	14,4	18,7	20,6	17,0	-4,5	-6,3	-1,7	-3,6
в іноземній валюті	11,5	11,6	5,5	8,0	9,5	8,0	-6	-6,1	0	-1,5
Малий бізнес, в тому числі:	17,0	17,3	9,8	21,3	23,8	20,0	-7,2	-7,5	-1,3	-3,8
у національній валюті	18,7	18,7	10,1	21,4	24,2	20,1	-8,6	-8,6	-1,3	-4,1
в іноземній валюті	8,0	8,4	7,0	9,9	9,8	5,8	-1	-1,4	-4,1	-4
Мікро- бізнес, в тому числі:	30,0	64,5	89	23,3	76,7	70,1	59	24,5	46,8	-6,6
у національній валюті	31,3	65,9	97,1	23,1	77,6	70,6	65,8	31,2	47,5	-7
в іноземній валюті	10,2	22,3	22,7	9,3	17,7	22	12,5	0,4	12,7	4,3

*Джерело: складено на основі [9]

Згідно даних, представлених у табл. 8, бачимо досить високий рівень ставок як для середнього бізнесу, так і для МБ і мікро-бізнесу. Позитивним є зниження у порівнянні з 2018 роком ставок для юридичних осіб (з 19,9% до 13,4%), протилежні тенденції притаманні у відносинах кредитування фізичних осіб (24,2,0% та 26,2%), хоча у 2020 році він зменшився і становив 23,1%. Так довгострокові кредити знижувались в ціні в досить швидкими темпами за аналізований період ставка за ними знизилася на 2,5%. Зниження їх відбувалось за рахунок підтримки державою МБ (детальніше про це розглянемо в наступному розділі). Як бачимо з табл. 2.8 найвищі ставки кредитування в 2020 році були в суб'єктів мікро- бізнесу у національній валюті – 70,6% у 2020 році.

Для банківських організацій позитивні сторони кредитування МБ визначаються:

- 1) збільшенням доходів банків за рахунок одержуваних процентних платежів та участі у прибутку проектів;
- 2) можливостями сформувати та отримати більшого позичальника шляхом інтеграції МБ у єдину структуру ;

3) повноваженнями контролю над спрямованими до фонду кооперації кредитно-інвестиційними ресурсами, тобто зведення до мінімуму посередницьких функцій у рамках пропонованої інституційної структури.

На макро-та мезорівнях державного управління є можливим досягнення наступних цілей:

1) підтримка сектору МБ, що відповідає загальнодержавним інтересам щодо забезпечення сталого економічного зростання національної економіки;

2) реалізація пріоритетів галузевої економічної політики. Тобто шляхом підтримки МБ забезпечується поступовий та ефективний розвиток галузі, яка визначена державою як пріоритетна.

Таким чином, коопераційні об'єднання підприємств та банків можуть виступати одним із методів інтенсифікації кредитно-інвестиційної взаємодії економічних агентів, що вивчаються, які дозволять, з одного боку, розподілити та знизити ризики банківських організацій, а з іншого – збільшити приплив фінансових коштів у сектор МБ.

Тому можна виділити такі основні тенденції кредитування МБ в Україні:

1) зростання обсягів короткострокового кредитування на тлі просування скоригованого кредитування великими банками;

2) кредитування в першу чергу підприємств з швидким грошовим оборотом;

3) поступове зниження диверсифікації умов наданих кредитних продуктів;

4) завдяки новим програмам лояльності утримання діючих клієнтів;

5) наявність системи індикаторів, які можуть оцінити на мікрорівнях економічний ефект від підвищення рівня взаємної довіри між банками та малими підприємствами.

Хоча, банки зі свого боку здійснюють зміни в кредитуванні МБ, але за рахунок складності це викликає такі складності, а саме:

1) вищі ризики кредитування МБ у порівнянні з кредитним фінансуванням великих компаній;

2) обмежене коло банків, що займаються кредитуванням МБ, що зменшує для підприємців область вибору ними кредитних установ.

3) переважна більшість коротких термінів (6–18 міс.) видачі кредитів МБ. Тоді як, великі фірми мають можливість отримувати довгострокові інвестиційні

кредити для реалізації проектів з модернізації, розширення виробництва тощо;

4) недостатність у МБ необхідного обсягу заставного забезпечення. І це означає, що сума кредиту автоматично скорочується і дорівнює величині встановленої банком частці оцінки наявного заставного майна.

Отже, як бачимо на сьогоднішній день проблеми при взаємодії малих фірм і банків перешкоджають ефективному співробітництву економічних агентів, що розглядаються, і призводять до «замкнутого кола», в якому недостатність розвитку сектора МБ та його неефективність тягне за собою небажання банків кредитувати малий бізнес через високі кредитні ризики. Це, у свою чергу, не дозволяє сектору МБ наростити обсяг кредитів та отримати необхідні фінансові ресурси для розвитку, що посилює гостроту цих проблем. В результаті бар'єр між банками і МБ продовжує зростати, про що свідчить зниження обсягів кредитування малих підприємств, зростання проблемної заборгованості банків, збільшення числа банкрутств МБ тощо. Разом з цим відбувається наростання взаємної емпатії між банками та МБ. Банки розглядають роботу з малими фірмами, як клопітку і, як правило, яка породжує масу проблем у вигляді неповернення кредиту чи проблемної заборгованості. Для банку набагато простіше та ефективніше забезпечити кредитом одне велике підприємство, ніж обслуговувати кілька сотень малих.

Висновки. Дослідження економічної сутності МБ показало, що даний сегмент

суб'єктів бізнесу при створенні сприятливих умов господарювання здатний забезпечити соціально-економічне зростання в країні. Переваги МБ полягають у гнучкості, високих адаптивних здібностях до зміни ринкових кон'юнктура, оперативного відображення змін споживчих попитів, істотно полегшують територіальні і галузеві переливи робочих сил і капіталів. Кількість суб'єктів МБ створюють можливості при широкому розвитку конкуренції. Завдання МБ в економіці значні. Вони пов'язують економіку в єдине ціле, утворюють свого роду фундамент подальшого розвитку. В процесі дослідження виявлено труднощі ефективного функціонування МСБ та встановлено, що пріоритетним серед них є недостатнє фінансове забезпечення, обумовлене розбалансованістю фінансової інфраструктури та проблемами залучення суб'єктами МБ фінансово-кредитних ресурсів за посередництвом банківських і небанківських установ. У зв'язку з цим встановлено, що функціонування МБ в сучасних українських умовах неможливо без застосування систем кредитування.

Для підприємств МБ кредитування є практично єдиним способом залучення позикових коштів і, відповідно, підвищення ефективності виробництва. Представлено форми та методи кредитування МБ, а також перелік базових видів банківських продуктів та форм державної підтримки на кожному етапі життєвого циклу суб'єкта бізнесу. Визначено, що з точки зору банків, кредитування приносить левову частку виручки і є їх фундаментальною діяльністю, а кредитне обслуговування такого сегмента, як МСБ, – одна з ключових складових кредитного портфеля будь-якого комерційного банку. Крім того встановлено, що в Україні не функціонує система повноцінної державної підтримки, а також відсутній механізм гарантування позик, який би полегшив доступ до фінансування МСБ.

Разом з цим, процес кредитування завжди нерозривно пов'язаний з найрізноманітнішими видами ризиків. Тому методики, що застосовуються банками для оптимізації кредитних портфелів, повинні відповідати вимогам загальноекономічної ситуації і дозволяти банкам найефективніше формувати кредитну політику.

У банківській практиці не існує єдиної стандартизованої системи оцінки кредитоспроможності позичальника – суб'єкта МБ. Банками різних країн використовуються різні системи аналізу кредитоспроможності позичальника. Основні методики кредитування МСБ в Україні пов'язані з оцінкою фінансового стану суб'єкта, рівня його ділової активності та рівня його кредитоспроможності.

У сучасних українських умовах існує безліч факторів, що гальмують ефективне функціонування сектора МБ. Основним економічним гальмом є дисбаланс між фінансовими можливостями банків та потребами малих фірм у доступних кредитних ресурсах. Ключовим інституційним фактором є низький рівень взаємної довіри, який зумовлює двосторонню пасивність взаємовідносин та посилює також дію інші негативні фактори.

Малі та середні виробничі підприємства можуть виконувати різні функції у вирішенні проблем галузі промисловості в цілому. Однак на сьогоднішній день внесок бізнесу у розвиток вітчизняного промислового виробництва незначний:

- частка малих виробничих фірм в обороті та загалом МБ за період 2018–2020 років залишається незмінною і невеликою за величиною: вона складає $\approx 10\%$, у Європі – 20% ;

- частка зайнятих на малих промислових фірмах становить лише $9\text{--}10\%$ від загальної кількості зайнятих на МСБ;

Крім того, є низька ефективність діяльності МБ: недостатні показники рентабельності продажів, високий ступінь зносу основних фондів, нерозвинена інтеграція із великим бізнесом.

Взаємодія малих підприємств та банків ускладнюється також: високими кредитними відсотковими ставками, недостатніми сумами та малими термінами кредитів, галузевий дисбаланс, відсутність комплексної підтримки з боку держави та ін. Ризики фінансування малих фірм оцінюються як вищі порівняно з великими компаніями, тому вартість кредитних ресурсів їм вища. Те саме стосується і термінів і сум надання позикових коштів: великий бізнес з більшою ймовірністю отримує необхідне довгострокове фінансування. Умови договорів малих фірм є типовими, а наявного заставного забезпечення часто недостатньо.

Але, здійснивши аналіз бачимо, що бачимо частку кредитування МБ – фізичних осіб в загальному обсязі кредитування суб'єктів господарювання в Україні в 2019 року становила 35,6% проти 26,5% у 2018 році, що на 9,1% більше за попередній рік. Це може стверджувати про посилення кредитної політики на користь фізичних осіб-підприємців.

1. Akin G.G., Aysan A.F., Gollu G., Yildiran L. Interaction between payment services and credit services in credit card markets. *Regulation and Competition in the Turkish Banking and Financial Markets*. 2012. P. 163-175.
2. Antoniuk L., Britchenko I., Polishchuk Ye., Rudyk N., Sybirianska Y., Machashchik P. (2018). Code of ethics for SMEs: substantiating the necessity and willingness to implement in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. 16(3). P. 150-162.
3. Arefieva O., Tulchynska S., Popelo O., Arefiev S., Tkachenko T. The Economic Security System in the Conditions of the Powers Transformation. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. 21(7). P. 35-42.
4. BenDor T.K., Guo T., Yates A.J. Optimal advanced credit releases in ecosystem service markets. *Environmental Management*. 2014. 53(3). P. 496-509.
5. Dubyna M., Zhavoronok A., Nitchenko K., Sadchykova I., Chiipesh N., Murashkovska I. Current Trends in the Development of the Credit Services Market of the European Union. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. 21(10). P. 59-66.
6. Ivashchenko A., Britchenko I., Dyba M., Polishchuk Ye., Sybirianska Yu., Vasylyshen Yu. Fintech platforms in SME's financing: EU experience and ways of their application in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. 15(3). P. 83-96.
7. Polishchuk Ye., Kornyliuk A., Lopashchuk I., Pinchuk A. SMEs debt financing in the EU: on the eve of the coronacrisis. *Banks and Bank Systems*. 2020. 15(3). P. 81-94.
8. Onikiienko S., Polishchuk Ye., Ivashchenko A., Kornyliuk A., Demchyshak N. Prior credit assessment of long-term SME projects with non-standard cash flows. *Banks and Bank Systems*. 2021. 16(2). P. 148-158.
9. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 10.04.2022)
10. Volosovich S., Krivosheeva V. Self-regulation of the credit services market for individuals. *Economic Annals-XXI*. 2016. 158(3-4). P. 79-82.

References

1. Akin, G.G., Aysan, A.F., Gollu, G., and L.Yildiran. "Interaction between payment services and credit services in credit card markets." *Regulation and Competition in the Turkish Banking and Financial Markets*, 2012, pp.163-175.
2. Antoniuk, L., Britchenko, I., Polishchuk, Ye., Rudyk, N., Sybirianska, Y., and P.Machashchik. "Code of ethics for SMEs: substantiating the necessity and willingness to implement in Ukraine." *Problems and Perspectives in Management*, 16(3), 2018, pp.150-162.
3. Arefieva, O., Tulchynska, S., Popelo, O., Arefiev, S., and T. Tkachenko. "The Economic Security System in the Conditions of the Powers Transformation." *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, no.21(7), 2021, 35-42.
4. BenDor, T.K., Guo, T., and A.J. Yates. "Optimal advanced credit releases in ecosystem service markets." *Environmental Management*, no.53(3), 2014, pp.496-509.
5. Dubyna, M., Zhavoronok, A. Nitchenko, K., Sadchykova, I., Chiipesh, N., & Murashkovska, I. "Current Trends in the Development of the Credit Services Market of the European Union." *International Journal of Computer Science and Network Security*, no. 21(10), 2021, pp. 59-66.
6. Ivashchenko, A., Britchenko, I., Dyba, M., Polishchuk, Ye., Sybirianska, Yu., and Yu.Vasylyshen. "Fintech platforms in SME's financing: EU experience and ways of their application in Ukraine." *Investment Management and Financial Innovations*, no.15(3), 2018, pp.83-96.

7. Polishchuk, Ye., Kornyluk, A., Lopashchuk, I., and A. Pinchuk. "SMEs debt financing in the EU: on the eve of the coronacrisis." *Banks and Bank Systems*, no.15(3), 2020, pp. 81-94.
8. Onikiienko, S., Polishchuk, Ye., Ivashchenko, A., Kornyluk, A., and N. Demchyshak. "Prior credit assessment of long-term SME projects with non-standard cash flows." *Banks and Bank Systems*, no.16(2), 2021, pp. 148-158.
9. The official site of the National Bank of Ukraine, bank.gov.ua. Accessed 10 Apr. 2022
10. Volosovich, S., and V. Krivosheeva. "Self-regulation of the credit services market for individuals." *Economic Annals-XXI*, no.158(3-4), 2016, pp.79-82.

УДК 658.152: 330.341.1

doi: 10.15330/apred.2.18.177-184

Бондарчук Н.В.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Дніпровський державний аграрно-економічний
університет,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра менеджменту, публічного управління
та адміністрування,
вул. С. Єфремова, 25, м. Дніпро,
49600, Україна,
тел.: 0567135157,
e-mail: bondarchuk-nv@ukr.net,
ORSID ID: 0000-0002-0418-5239

Анотація. У статті окреслено основні проблеми функціонування механізму венчурного фінансування в Україні. Метою статті є виявлення проблемних аспектів щодо функціонування венчурного фінансування в Україні та визначення основних заходів щодо їх усунення.

Методи дослідження, використані у процесі написання статті, передбачають застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів економічної науки, що ґрунтуються на системному підході.

У статті з'ясовано сутність та роль венчурного капіталу як ефективного джерела фінансування інноваційних процесів. Констатовано, що венчурний капітал є ефективною формою фінансування та підтримки інноваційної діяльності підприємств. Але пропри ефективність даної форми фінансування існує ряд проблем, які гальмують його функціонування в Україні. Серед яких окреслено наступні: політична та економічна криза, недосконалість законодавчої бази, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, відсутність доступних джерел фінансування, низька бізнес-культура, недостатній рівень венчурної освіти, відсутність інноваційної та інвестиційної активності у багатьох вітчизняних підприємств.

Зазначено, що основа організації венчурного фінансування полягає у виділенні фаз життєвого циклу підприємства або товару. На кожній стадії реалізації інноваційної стратегії слід розробляти власну, особливу стратегію, яка буде спрямована на зниження ризику та пошуку відповідних ефективних джерел фінансування.

Існуючі проблеми слід вирішувати шляхом реалізації таких основних заходів: активне державне втручання у розвиток венчурного ринку; розробка цільових державних програм з підтримки та стимулювання діяльності бізнес-ангелів; створення правової основи венчурної діяльності; забезпечення фінансової підтримки цільових грантів, а також податкових пільг для бізнес-ангелів; зниження відсоткових ставок у банках на розвиток малих інноваційних підприємств; створення регіональних мереж бізнес-ангелів та розширення спектру послуг; державне стимулювання розвитку асоціацій бізнес-ангелів; підвищення ролі освіти у сфері венчурної діяльності шляхом навчання фахівців у навчальних закладах; використання